

ja itsepäisyyden puolustajat nyt, kun käydään sodista hurjinta, taistoa ihmisten mielten ohjailusta, Paasilinna kysyy (s. 101-102). Yhdysvaltojen ja johtavien NATO-maiden viestintäsaastehyökkäyksen torjumiseksi Suomi tarvitsee paitsi korkealle kurkottavaa ja pitkäjännitteistä kansallista kulttuuripolitiikkaa myös yhdessä kehitysmaiden kanssa Euraasian turvallisuus- ja yhteistyökokouksen luomaan vastapainoa valtioitakin voimakkaampien jättiläisyritysten vallalle. Tässä "rahanturvakokouksessa" pohdittaisiin keinoja pienten kansallisten valuuttojen ja kansallisten kulttuurien suojelemiseksi. Suomi voisi olla aktiivinen ja tarjoutua isännäksi (s. 263).

Varjelen, vartija, sitä ...

Kun suomalaista kulttuuria tuhotaan, olemme avuttomia kuin biisoni asetta vastaan, Paasilinna arvelee ja vaatii, että nyt on luotava Suomen kulttuurin puolustusvoimat. "Tarvitaan aseita ilmatorjuntaan ja maatorjuntaan. Oma kulttuurituotanto on mobilisoitava ja saatava kulttuurin kriisiohjelma" (s. 276).

Tuleeko suomalaisista ohjattua ja valvottua B-kansaa, Paasilinna kysyy kirjansa takakannessa. Itse hän on suttamassa suomalaisia yhteiskuntaan, jossa saa lukea ja seurata kansainvälistä viihdettä vain siinä määrin kuin se on poliittisesti hyväksyttyä.

Paasilinna operoi käsitteillä, jotka katosivat tiedotusopillisesta puhunnasta jo vuosia sitten. Hänen tapansa käyttää lähteitä tuntuu vähintäänkin likimääräiseltä.

Teoksessa ei ole selvää ongelmanasettelua, Paasilinna ei kerro lukijoilleen, mihin kysymyksiin hän hakee vastauksia. Ainoa vihje on kirjan takakansi, joka kertoo, että käsillä oleva teos on "raportti informaatiotekniikan yhteiskunnallisista vaikutuksista". Teoksessa ei ole myöskään johdonmukaista, täsmällistä ja kehiteltyä teoreettista näkökulmaa, josta asioita tarkastellaan. Alaluvut ovat usein vain vajaan sivun (= näyttöpäätteen ruudullinen?) mittaisia ja uuden luvun alkaessa tuntuu tarkastelunäkökulmakin vaihtuvan.

Paasilinna saarnaa ja sivaltelee. Joskus hänen sanaleikkisvalluksensa

ovat hauskojakin, mutta useimmiten jää vaikutelma, että niiden avulla on päästy helposti eroon muuten loppuun asti miettimättömästä teemasta. Paasilinna olisi joutunut perustelemaan ajatuksiaan huolellisemmin, mikäli hänellä olisi ollut keskustelukumppani, jonka kanssa kinastella. Paasilinnan kustantaja julkaisi syksyllä myös Tiurin uuden kirjan. Miksi herroja ei päästetty nyrkkeilemään keskenään?

Tapani Luotola

Kirjallisuus

JONES, Barry. Sleepers Wake! Technology and the Future of Work. Netley, South Australia, Wheatsheaf Books, 1982.

SASSI, Sinikka. Informaatioteknologian yhteiskunnalliset vaikutukset. Kirjallisuusreferaatit. Liikenneministeriö/joukkotiedotusteknologian tutkimusohjelma. Helsinki, Valtion painatuskeskus, 1986.

TIURI, Martti. Tulevaisuus alkaa nyt. Keuruu, Otava, 1984.

TOFFLER, Alvin. The Third Wave. New York, Collins, 1980.

Kuplavana sarjakuvasta

HUHTAMO, Erkki (toim.). Puhekuplia. Kirjoituksia sarjakuvasta. Kemin kulttuurilautakunta, Kemi 1986. 109 s.

Taustatiedoksi asiaa harrastamattomille: Kemi on sarjakuvakaupunki. Vuodesta 1981 lähtien se on järjestänyt vuosittaisen sarjakuvakilpailun ja -tapahtuman, kaupungin kunnalliskertomus on ilmestynyt sarjakuvavuodossa, kaupungintalon aulassa on 5 x 12 metrin kokoinen sarjakuvateos jne.

Aikaisemmin Kemin kulttuurilautakunnan alan julkaisutoiminta on rajoittunut kilpailutöistä koottuihin albumeihin,

mutta nyt aluetta on laajennettu esseis-
tiikan ja tieteen suuntaan; **Puhekuplia**
on ensimmäinen sarjakuvaa käsittelevä
kirjoituskokoelma Suomessa.

Laajennukseen on toki syytä. Suomek-
si on sarjakuvista saanut lukea Heikki
Kaukorannan ja Jukka Kemppisen **Sarja-
kuvat**-kirjan ohella vain **Sarjainfo**-lehdes-
tä ja hajanaisista artikkeleista. Suuressa
maailmassa alalta julkaistaan jatkuvasti
uutta kirjallisuutta.

Miten sitten **Puhekuplia** täyttää
ammottavan kulttuuriaukon? Perin prob-
lemaattisesti. Ulkoasultaan tyylikäs
julkaisu jättää tiedollisesti varsin vähän
käteen. Ongelmana on liian suuri hajon-
ta: piirtäjäesittely, haastattelu, kokonai-
nen sarjakuva (hyvä tosin), "leikkeitä"-
osasto, alustukset ja varsinaiset artikke-
lit eivät istu yhteen parhaalla mahdoli-
sella tavalla.

Kantava ajatus, teoksen toimitusme-
todi näkyy selvästi: on haluttu tehdä
"erilainen" esseekokoelma, jossa kuva
ja sana tukevat toisiaan kuin sarjakuvas-
sa ikään. Nyt vain valitettavasti väliin
jää turhan paljon ilmaa. Myönnytykset
sarjakuvanharrastajien mieltymysten
suuntaan vievät pohjaa kirjan vakavasti-
otettavuudelta.

Jos lapsenkenkämyisyydet (Kemin
omakehu ja sisäänpäinlämpiävä sarja-
kuvien ihmeellisyyden ja tärkeyden
taivastelu) jätetään sivuun, kolme artik-
kelia nousee lähemmän tarkastelun
arvoiseksi: Erkki Huhtamon **Umberto
Eco** ja sarjakuva, Umberto Econ **Jaska
Jokusen maailma** ja Altti Kuusamon
Lyhyen päivälehtisarjan semiotiikka.

Muista artikkeleista mainittakoon
Hannu Laaksosen **Antiikin maailma
sarjakuvassa** (joka sisältää sivulla 81
virheen: Asterixin käsikirjoittaja Gosciny
oli se, joka kuoli, ei suinkaan piirtäjä
Uderzo). Historioitsija Jaakko Suolahden
löperö lehtijuttu **Tarzan ja antiikki**
ei olisi kuulunut oikeastaan koko kirjaan,
varsinkaan kun siinä ei puhuta sanaakaan
Tarzan-sarjakuvista! Artikkelin nimi
tuo muuten mieleen Veikko Huovisen
tutkielmaparodian **Tarzan ja Suomi**
... Kirjailija Pekka Kejosen pitkäpiimäi-
sen ja sekavan alustuksen painamista
kirjaan on myös syytä ihmetellä.

Mutta asiaan!

Umberto Eco haukkaa leijonanosan
Puhekuplista. Tämä kulttuurin monitoi-

mimies tulee esitellyksi varsin pätevästi
(Erkki Huhtamo) ja saa sanoa itsekin
sanasen alunperin 1964 julkaistussa
esseessään **Jaska Jokusen maailma**.

Jos kyseessä olisi vähänkin heiveröi-
sempi teos kuin Tenavat-sarjakuva,
Econ näkemys- ja sanavyöry varmasti
jyräisi sen alleen. Econ ääni pauhaa
kuin koski: hän ylentää ja alentaa ja
vihdoin tempaa **Jaska Jokusen** maan-
matosten joukosta Taiteen taivaaseen.
Vaikka teksti on upea ja sen taju sarja-
kuvan ominaislaadusta herkkä ja tuntei-
kas, jotenkin itse tutkimuskohde häviää
tässä olympolaisessa pyörytyksessä.

Kirjoituksen ajankohta varmaan
vaikuttaa tekstin mahtipontisuuteen:
60-luvun alussa oli vielä perusteltava
sitä, että kirjoitti sarjakuvista, sarja-
kuvat oli nostettava vakavasti otettavan
kulttuurin joukkoon. Nykyään se vaikut-
taa hieman jälkijättöiseltä.

Paha kyllä koko kirjaa leimaa van-
hahtava, samalla kertaa anteeksipyyttävä
ja rintaansaröyhistävä, puberteettinen
"oman jutun" puolustus, joka ei liene
hedelmällinen tieteellinen lähtökohta.

Parasta Ecoa kirjassa on sarjakuvan
lähiluku, jota Erkki Huhtamo esittelee
omassa artikkelissaan. Ruutu ruudulta,
leikkaus leikkaukselta etenevä yhden
sarjakuvasisivun analyysi on mestarityötä,
jossa sarjakuvan sisäinen logiikka ja
lukijan sosiaalipsykologinen logiikka
kohtaavat tuotanto- ja kulutusdynamiikan
muovaamien ehtojen kentässä. Kuinka
pitkälle tällä tiellä päästään, riippuu
tietenkin tutkimuksen laajentamisesta
omien perspektiiviensä yli. Sarjakuvan
- kuten niin monen muunkin taiteen
- sosiaalhistoria ja taloustiede on vielä
kirjoittamatta.

Lähiluvun suuntaan tekee matkaa
semiotikko Altti Kuusamo tutkielmas-
saan **Lyhyen päivälehtisarjan semiotiikka**,
ja ainakaan se ei kerro perspektiivien
laajenemisesta, päinvastoin. Semiotiikka
näyttää vetäytyneen kilpikonnapuolustuk-
seen.

Kuusamo sanoo tarkastelevansa
merkityksensyntyprosessia päivälehtisar-
joissa, "näissä sinänsä harmitomissa,
mutta usein hyvinkin näppärissä teoksis-
sa". Mistähän tuo iänikäinen "harmiton"
on pujahtanut semiotikon tekstiin?
Eikö lyhyen lehtistripin (sellaiseksi
kutsutaan yhden rivin, yhden - neljän

ruudun sarjakuva) mahdollinen harmillisuus olisi oman tutkimuksensa värtti asia?

No, leikki sikseen. Kuusamon analyysi useimmille tutuista sarjoista (Harald Hirmuinen, Masan arkki, Aku Ankka) on omissa rajoissaan kyllä tarkkanäköinen. Kuusamo ei tutki näiden sarjojen kerrottua maailmaa (arkikielellä "maailmankuvaa"), vaan kerrontaa, tekotapaa. Lähtökohtana on Freudin vitsianalyysi. Sarjakuva on Kuusamolle siis vitsi, joka kerrotaan, vaikkakin merkityksenanto on toisenlaista, koska sanan rinnalle tulee kuva ja näiden monimutkaiset ristikkäisleikkaukset. Analyysi on elegantti: näin kerronta tapahtuu tässä ja tässä esimerkissä, näin tuossa ja tuossa. Maailma umpeutuu, se on ehyt, kaunis - kuin hyvä sarjakuvastrippi.

Jotakin jää sanomatta. Lukijalle tulee aavemainen olo. Oliko se sittenkin noin yksinkertaista (vaikka aluksi näyttikin monimutkaiselta)?

Kuusamo huomauttaa, että kerronnan variaatioita on lukematon määrä. Se ei kuitenkaan vielä riitä. Näin analyysista tulisi loputon jono kerrontatapojen kirjaanvientejä. Jotakin puuttuu. Miten se vitsi oikein syntyy? Mikä minua nauratti? Mikä on kerrotun (sisällön) osuus kokonaisaktissa? Sarjakuvan konkreettisuus katoaa Kuusamon käsittelyssä, siitä tulee abstrakti muotti, kaava, rakenne - tyhjiö. Kuin vastakkaiset peilit, jotka heijastavat toisiaan loputtomiin.

Pahimman laiminlyönnin Kuusamo tekee rajatessaan (tai unohtaessaan) analyysinsa ulkopuolelle jatkuvajuoniset päivälehtistriipit, sellaiset kuin Rip Kirby. Niiden metodi on täysin toinen kuin vitsi- tai kertastripin. Niiden on alussa annettava kertaus menneestä, kuljetettava tarinaa piiru eteenpäin ja herätettävä odotus huomista varten, tämä kaikki vieläpä niin, ettei lukija kyllästy tähän paikallaan vatvovaan sirkukseen.

Asettamalla vaikkapa jatkuvajuonisen stripin vitsistripin vastakohdaksi Kuusamo olisi voinut välttää tyhjän päälle jäävän abstraktisuuden. (Tällä en tarkoita sitä, etteikö lähiluku metodina olisi edelleen käypää ja kehittämisen arvoista tavaraa).

Puhekuplia jättää paljon toivomisen

varaa. Nyt pitää vain kysyä, kenelle seuraava julkaisu (sellainen on luvassa) halutaan suunnata. Käytännössä asianharastajien fanzine-tyyppinen materiaali ja tieteellisyyteen pyrkivä aineisto on erotettava toisistaan, vaikka idealistisesti ajatellen niin ei pitäisi ollakaan.

Tai tehtäköön sitten "erilainen" kulttuuritutkimus - mutta ryhdikkäämpänä, tiukempaan ja suoraan asiaan menen.

Pauli Heikkilä

Kerrontaoppia odotellessa

CORNER, John and HAWTHORN, Jeremy (eds.). Communication Studies. An Introductory Reader. Second Edition. Edward Arnold, Suffolk 1985. 218 s.

Brittiläisestä tiedotustutkimuksesta on lyhyessä ajassa ilmestynyt ainakin viisi readeria. Brittiläinen perinne on koko ajan tehnyt selvää pesäeroa amerikkalaiseen mass communication research -perinteeseen. Näin ajattelee myös Cornerin ja Hawthornen alkeisoppi-kirja *Communication Studies*.

Kirja on uusittu jo viiden vuoden sisällä. Mutta lukijan on yhä vaikea ymmärtää, onko se "mediatietoutta" vai "kulttuuritutkimusta" vai jotain muuta. Brittiläinen tutkimus ei ole pyrkinyt samalla tavalla tieteenalaksi kuin sen amerikkalainen versio. Mutta silti *Communication Studies* on esipuheen mukaan aidosti tieteidenvälinen: filosofia, sosiologiaa, psykologiaa, informaatiteoriaa ja kielitiedettä.

Kirjan lähtökohdat ovat lähes identtiset amerikkalaisen "perinteen" suomalaisen 1970-luvun "radikaaliversion" kanssa. Tieteenalan pohjaksi haetaan 'viestintää', 'inhimillistä viestintää', 'yhteiskunnallista viestintää', 'puhtaita viestintäprosesseja' ja 'joukkotiedotusta' samoista tieteistä kuin Nordenstreng (1978, 55-57) ammensi tiedotusoppinsa perusteet.

Brittiläisessä tutkimuksessa *Communication Studies* liikkuu siten lähempänä "kommunikatologiasta" suuntausta kuin